

Шесто предавање

Рецепција Парсонсове теорије стратификације и неофункционализам

Културна револуција у САД (1968-1974)

На парадоксалан начин потврдила
основне Парсонсове поставке:

- да је вредносни систем важнији од стварносног;
- да је основно начело стратификације функција опслуживања вредносног система;
- да су основ структуре америчког друштва — струке.

Културна револуција у САД (1968-1974)

- Током и после ње, струке су направиле одлучујући искорак ка преузимању монопола над дефинисањем друштвених вредности.
- Њихова функција интеграције, повезана са местом струка у корпорацијском систему, донела им је одговарајуће стратификационе награде.

Културна револуција у САД (1968-1974)

Херберт Маркузе:

Културна револуција је «темељити
преображај вредности»

«Она смера потпуном преображају
целокупне традиционалне
културе».

«Слободно је оно што није зависно
ни од кога другог и ни од чега
другог, што припада самом себи»⁴.

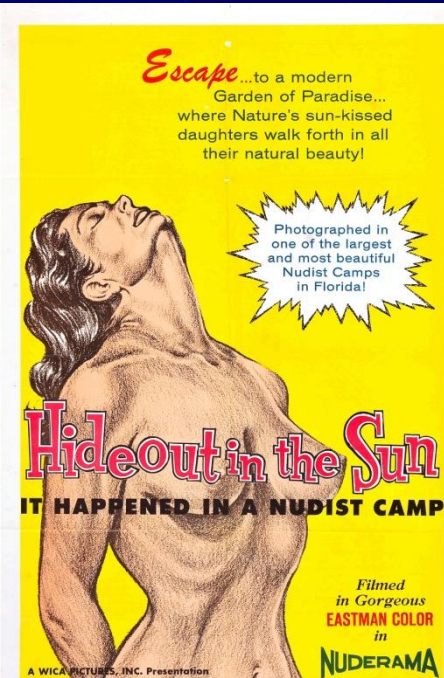

Промена вредности

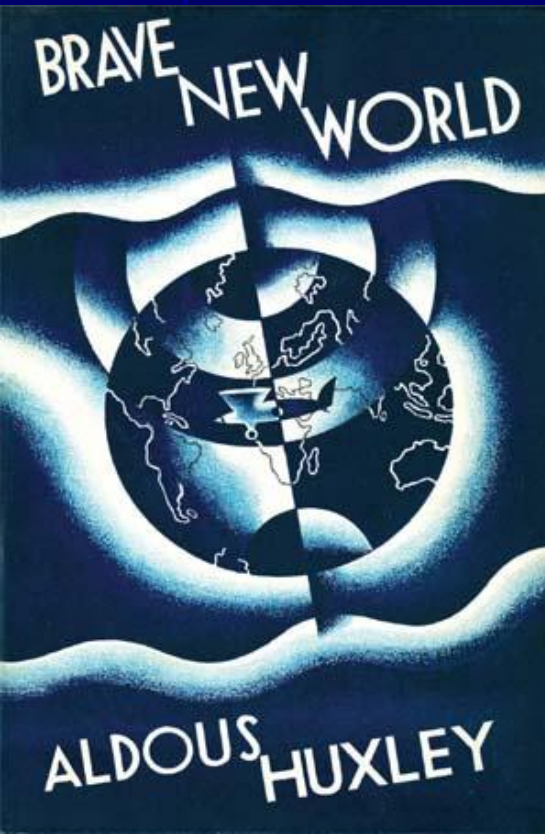
Уместо апсолутних – релативне вредности; етика ситуационизма, различити вредносни системи, САД је друштво вредносног плурализма (“мултикултурализам”);

*Уместо самосавлађивања – самоиспољавање: етос хедонизма (забави се!), терапеутског самоослобађања (буди што јеси!) и захтева за права (имаш право!).*⁵

Пројектована данашњица

- Олдос Хаксли (Aldous Huxley, 1894-1963):
Врли нови свет (Brave New World, 1932).

Свет 2540.

- Висока технологија.
- Све државе су нестале – Светска држава.
- Само један језик – енглески.
- Религија нема духовни карактер – сексуално-наркотични обреди.
- Култура вечите садашњости – презир
према историји.

Свет 2540.

- Људи изгледају једнако са 30 и 55 година: свет сталне, продужене младости.
- Деца се производе серијски, у фабрикама (клонирање и генетски инжењеринг).
- Не постоје породице (*мама* и *тата* непристојне речи).
- Сексуални промискуитет: норма доброг понашања.

Свет 2540.

- Нема дубљих осећања: површност и забава као друштвена норма.
- Култура хемијских стимуланса: 2086. откривена *сома*, «савршена дрога»: дели се, као дневница, нижим класама.
- Култура забаве: «бити слободан значи лепо се проводити» – *тактилоскопи*.

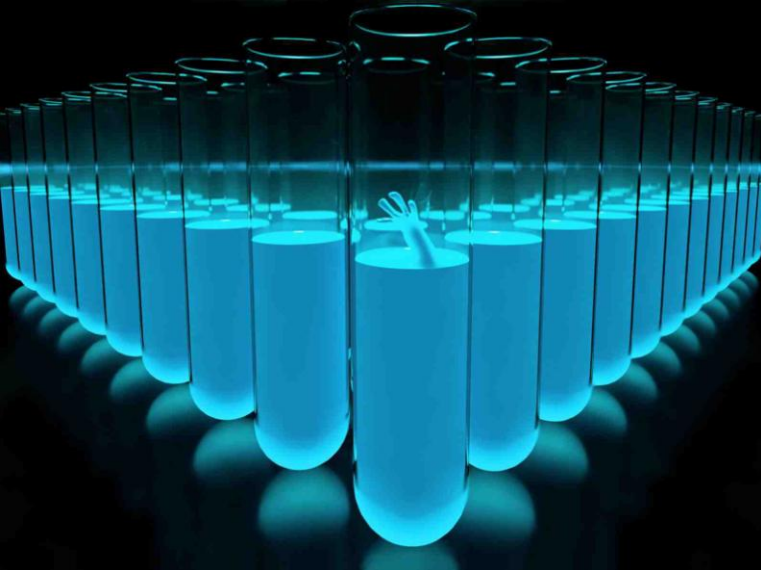
Чиста модерна

- Свет до краја модернизован, материјалистички и хедонистички.
- Очишћен од “традиционализма” – породице, дубљих осећања, уметности, књижевности, религије, философије и историје.

Општа срећа

- “Народ је срећан; имају све што желе, а што немају неће ни пожелети. Имућни су; безбедни су; никад не болују; не боје се смрти; живе у блаженом незнању о страсти и старости; не виси им о врату ни мајке ни очеви; немају ни жена ни деце, ни љубавника, дакле никог према коме би гајили јаке емоције; тако су обрађени да практично и не могу да се понашају онако како не треба да се понашају. А ако нешто зашкрипи, ту је увек *сома*”

Општа срећа

Чак и ниже класе срећне, без обзира на досадан и заглупљујући рад:

- «Они га воле (рад). Послови су лаки, детињски једностви. Седам и по сати лаког рада који не исцрпљује, а после тога следовање *some*, плус игре, плус неограничено парење, плус тактилоскоп. Шта им више треба?». ²⁰⁰⁶

Једина лоша страна

- Прерана смрт: живот у сталној младости и без болести брзо се заврши: «До шездесете године неоштећена младост; онда крц! и готово».

Класна структура

- Постоји пет класа.
- Горње класе су Алфа и Бета, док су доње Гама, Делта и Епсилон.
- Алфама припадају управачки положаји, док су Бете високообразовани стручњаци.
- Сви су задовољни својим друштвеним положајем.

Меритократија

- *Биолошка* разлика: деца се производе тако да су више класе духовно и телесно развијеније од нижих.
- Алфе су најинтелигентије, док су Епсилони «полуимбецили».
- Истинска меритократија: они који су на врху збиља су најсопособнији.

Два метода *васпитања*

“То је сврха целокупне обраде: навести људе да воле своју неизбежну друштвену судбину”:

- Павловљев рефлекс: осмомесечна деца из класе Делта донесу се у просторију испуњену књигама и цвећем; када деца крену да се играју, пушта се струја и заглушујућа бука. “После 200 третмана деца вриште од страха када виде књиге или цвеће”.

Два метода *васпитања*

Хипнопедија: бескрајно понављање
друштвених заповести.

Курс кастне свести: за децу Бета, 120
пута дневно, три пута недељно, 30
месеци:

Хипнопедија

«Алфа деца носе грао. Они раде много више него ми, зато што су тако страшно паметни. Ја баш волим што сам Бета, стварно волим, зато што не радим толико много. И још смо ми много бољи него Гаме и Делте. Гама деца су много глупа. Она сва носе зелено, а Делта деца носе сивомаслинасто. Баш нећу да се играм с Делта децом. А Епсилони су још гори. Што су они глупи! Не знају ни да читају ни да пишу. И још носе црно, а то је толико ружна боја. Ја баш волим што сам Бета».

Хипнопедија

«Што волим да летим авионом, што волим да купујем нова одела. Стара одећа је одвратна. Ми увек бацамо стару одећу. Боље ново набављати него старо преправљати, боље ново набављати него старо преправљати, боље ново... Нову робу у нову собу, нову робу у нову собу, нову робу у нову...»

Хипнопедија

- «Уз грам some све се реши, садашње се време смеши».
- «Боље грам, него срам».
- «Грам у прави час – то је прави спас»
- «Забаву од данас не остављај за сутра»

Хипнопедија

- «Код лекара треба свакодневно ићи – никаква ти болест онда неће прићи».
- «Сви људи су физичко-хемијски једнаки».
- «Чак су и Епсилони корисни».
- «Сада су сви срећни».
- ²⁰⁰⁶ «Цивилизација је стерилизација».

1984

Хаксли или Орвел?

- Орвелова *1984*. дистопија комунизма, *Врли нови свет* дистопија нелибералног капитализма.
- Орвелова Океанија или Истазија класична индустријска друштва 20. века
- Хакслијева Светска држава је биотехнолошко друштво 26. века.

Хаксли или Орвел?

- Код Орвела, тоталитарна држава влада уз помоћ терора – насиља, страха и тоталног надзора.
- Код Хакслија, маса се контролише генетиком, васпитањем, медијима и хемијским стимулансима, а темељ су – конформизам и егоизам.

Хаксли или Орвел?

- Код Орвела, поредак почива на казнама и болу који се наноси непослушнима;
- Код Хакслија, поредак се темељи на наградама и чулним ужицима, које добијају сви који су лојални.
- Орвеловим светом владају господари бола, Хакслијевим господари телесних
наслада.

Хаксли или Орвел?

Код Орвела су људи непрестано надзирани и у страху.

Код Хакслија су људи наизглед слободни да се препуштају својим жељама – али су жеље предодређене.

Рецимо, код Орвела су књиге забрањене, код Хакслија нико не жели да их чита

Код Орвела је истина забрањена, код
2006 Хакслија се за њу нико не занима.

Узрочни механизам

- Предмодерни детерминизам: потреба – вредности – награде (стратификација).
- (Пост)модерни детерминизам: вредности – потреба – стратификација.
- Технологија и друштво се развијају у складу са вредностима.
- (Пост)модерни капитализам: потрошња (маркетинг) важнија од производње.

Критике Парсонса

- пренаглашавао постојаност и интергрисаност друштвеног система, а запостављао променљивост и унутрашње сукобе;
- пренаглашавао друштвену повезаност и узајамност, а потцењивао доминацију и искоришћавање;
- пренаглашавао систем, потцењивао појединца;

Критике Парсонса

- пренаглашавао теоријско уопштавање, а потцењивао историјску конкретност;
- пренаглашавао значај вредносног поретка («идеализам»), а потцењиво материјалистичко објашње;
- пренаглашавао значај утицаја за слојевитост, а потцењиво материјални положај.

Погрешне оптужбе

- Парсонсова теорија није динамична и не објашњава промене: напротив, промена је за Парсонса главни начин одржавања поретка у савременом друштву:
- «Нема разлике између процеса који служе одржавању система и процеса који доприносе његовој промени».

Погрешне оптужбе

- Основ брзих промена је еластичан вредносни систем.
- Проблем *закасниелих нација*: систем вредности не омогућава стварање институционалног поретка, као основе за развој (нужна револуција)
- Динамични поредак: систем вредности може да апсорбује све врсте промене (изнутра или споља).

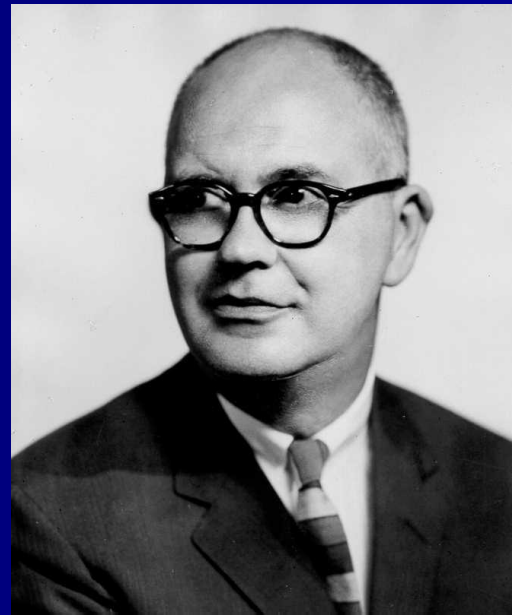
Све се мења да би остало исто

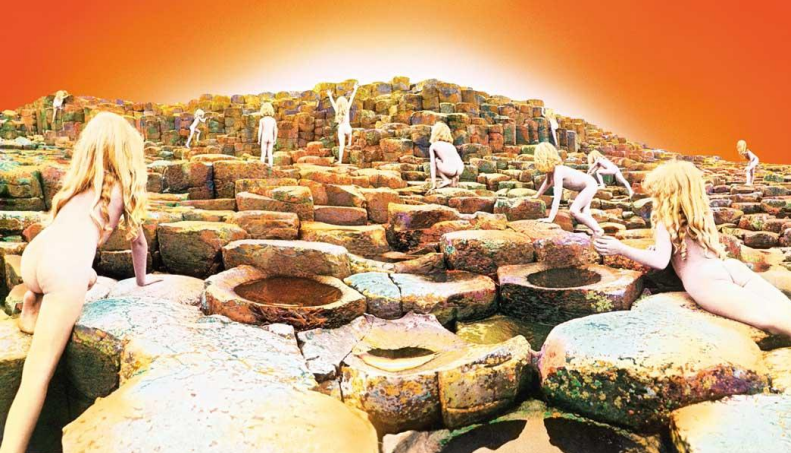

- Друштвени систем САД – динамички систем.
- Једна од темељних вредности система: *промена* (“ново”).
- “Све се мења (вредности), да би остало исто (класна структура)”.
- Промене у 20-21. веку боље објашњава Парсонсова теорија.

(Нео)функционалистичка теорија слојевитости

- Кингсли Дејвис (докторирао код Парсонса 1936) и Вилберт Мур (докторирао код Парсонса 1940): *Нека начела стратификације* (1945).

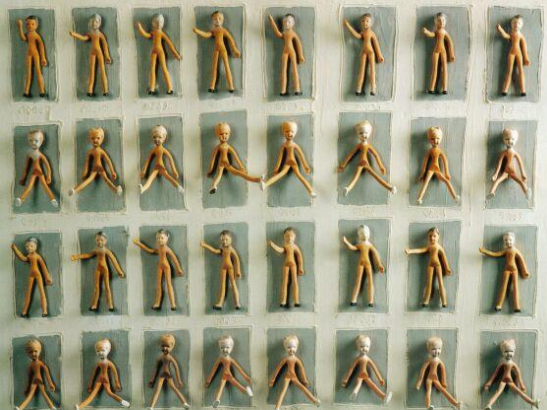
Дејвис и Мур

- Циљ рада: «да се објасни однос између стратификације и осталих делова друштвеног поретка»
- Слојевитост је нужна у сваком друштву
- Да би друштвени систем успешно функционисао, потребна је ваљана подела друштвених улога.
- Неопходно је да постоји такав механизам који ће моћи да обезбеди:

Дејвис и Мур

- *Све* улоге морају да буду подељене;
- Улоге морају да буду додељене онима који су *најспособнији* да их извршавају;
- Систем мора да обезбеди да свако прође кроз одговарајућу *обуку* за поједине улоге;
- Систем мора да обезбеди да се улоге извршавају *савесно*.

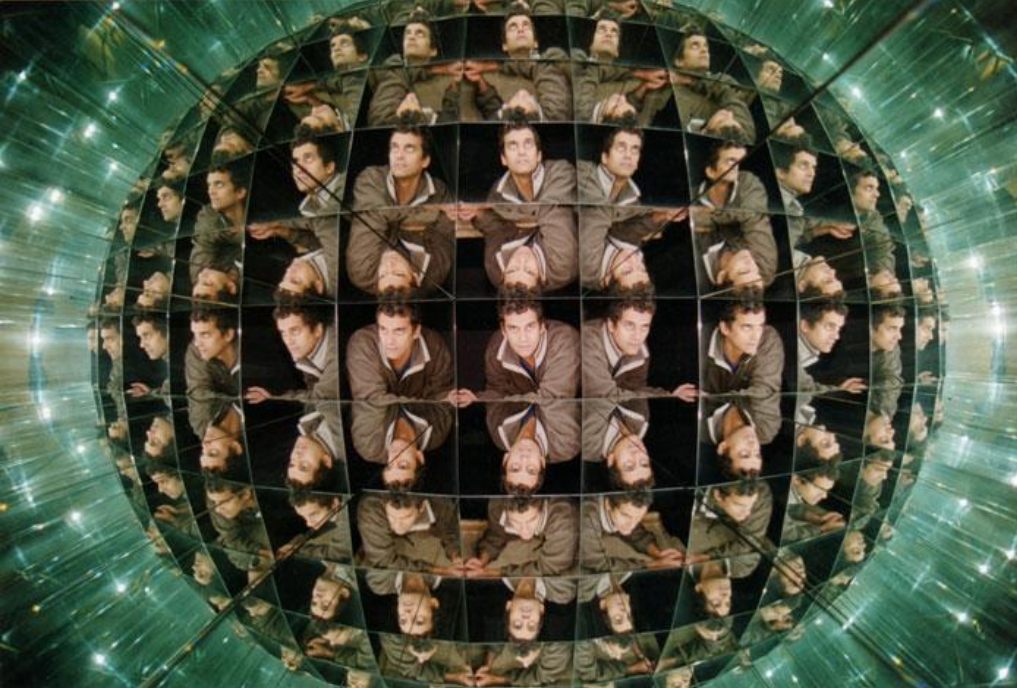
Стратификација у САД

- Механизам који омогућава све четири ставке јесте стратификација.
- Неједнаке награде за различите положаје у друштву: «Друштво мора да има како одређене врсте награда које служе као подстицај, тако и систем њихове одговарајуће диференциране расподеле. Награде и њихова расподела као део друштвеног поретка постају основа стратификације».

Дејвис и Мур

- Стратификација је механизам који најспособније људе повезује са функционално најважнијим положајима.
- Основна полуга тог механизма је систем награда: материјалних, слободног времена и угледа

Дејвис и Мур

- «Социјална неједнакост је несвесно развијено средство уз помоћ којег се обезбеђује да најважније друштвене функције врше најквалификованији појединци».

Дејвис и Мур

- Важни положаји (лекари, судије) повезани су са дуготрајном обуком.
- Дуготрајна обука значи губитак дохотка и личне жртве.
- То се мора надокнадити одговарајућом наградом.
- ²⁰⁰⁶ Одатле високе плате и углед.

Дејвис и Мур

- Лоша плаћеност не мора да значи да је неко занимање друштвено неважно. «Функционална важност је нужан, али не и довољан разлог високог ранга неког положаја».
- Лоша плаћеност узрокована и лаким попуњавањем неког положаја (сељаци). «Ако се положај лако попуњава, не мора бити високо награђиван, иако је можда важан».

Важност функцио- налног положаја

Мери се на два начина:

1. Утврђује се »ступањ у којем је тај положај функционално јединствен, будући да нема других положаја који могу да на задовољавајући начин обављају исту функцију« (лекар важнији од болничарке).
2. Утврђује се »ступањ до ког други положаји зависе од њега« (директор важнији од писара).

Домен и последице теорије

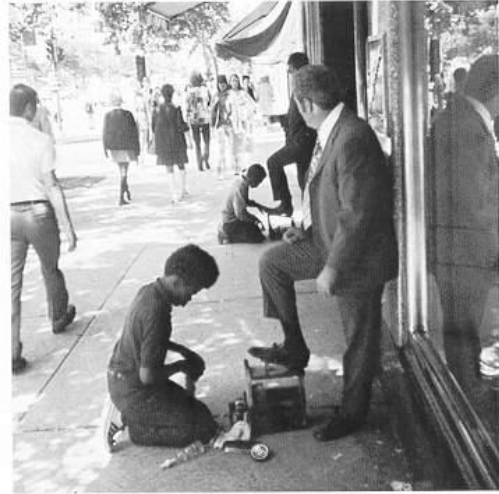
- Односи се на занимања, не на појединачне случајеве. «У овом раду се расправља о систему положаја, а не о појединцима који заузимају положаје».
- У односу на техничке вештине, за друштво већу важност има «интеграција циљева која се одвија на религиозној, политичкој и економској равни» (свештенички, политички и идеолошки положаји).

Домен и последице теорије

- Високи приход не доноси моћ и углед, већ функционални значај занимања.
- Проблем *власништва*: пошто се наслеђује, “тешко је доказати да је положај функционално важан”:
- “Чисто власништво је нефункционално и отворено за напад, док је неки вид активног власништва неопходан, било да је приватно или опште”.

Критика у 6 тачака

- Мелвин М. Тјумин: *Нека начела стратификације: критичка анализа* (1953).
- 1. Није тачно да је функционални значај неког занимања у сразмери са наградом: конкуренција на регрутацијама за манекенке увек је велика, али су боље плаћене од сељака;

Критика у 6 тачака

2. Разлике у плати су и израз разлика у друштвеној моћи: рад рудара боље је плаћен од рада сељака, јер су боље организовани (такође, лекари и адвокати, итд);
3. Било који губитак зараде због школовања надокнађује се у првих десет година рада; школовање није само жртва и напор; студенти уживају друштвени углед;

Критика у 6 тачака

4. Стратификација у кастинским и расним системима није функционална, јер онемогућава све вредне и талентоване из нижих стратума да заузму важне положаје; и у отвореним системима, мала је вероватноћа да ће сиромашно надарено дете трпети 30 година оскудицу како би окончао школовање: “Што је друштво круће стратификовано, то је мања шанса да ће бити откривен неки нови податак о талентима њихових чланова”.

Критика у 6 тачака

5. Стратификација производи фатализам, љубомору, непријатељство и неповерење, а они нису функционални, нити интегративни;
6. Материјална награда није универзална: људи раде и због осећаја задовољства, испуњености и дужности; уобичајена награда у савременим друштвима јесте и “уживање, забава, престиж и углед”.

Преиспитивање Тјуминове критике

- Питер Саундерс: *Друштвена класа и стратификација* (1990).
- Функционалистичка теорија стратификације не објашњава зашто *поједици* заузимају одређене положаје, већ зашто су неки *положаји* боље друштвено награђени од других.

Релативност значаја занимања

- Важност друштвених положаја није непроменљива: у доба економског обиља, другачије се гледа на моду (функцију манекенства) и на рад сељака, а другачије у доба рата или оскудице, када је људима храна примарна, а мода секундарна.

Ризик школовања

- Школовање није само губитак дохотка, већ подразумева и *ризик*. У Британији постоји оскудица инжењера, јер се млади људи не усуђују да упишу електронику бојећи се да је неће завршити. Преузимање тог ризика се мора подстаћи каснијим наградама.

Два дела стратификације

- Није *свака* стратификација функционална: у стратификацији постоји функционални део, који мора да постоји у сваком (успешном) друштву.
- Укидањем сваке стратификације укида се и успешност друштва.